

INSTITUT
MEZINÁRODNÍCH STUDIÍ
Fakulta sociálních věd
Univerzita Karlova

Kriminalita a násilné chování pohledem soudní psychiatrie v komunistickém Československu. Vybraná trestní řízení z 50. a 60. let 20. století

Jakub Střelec

Katedra
německých a rakouských
studií

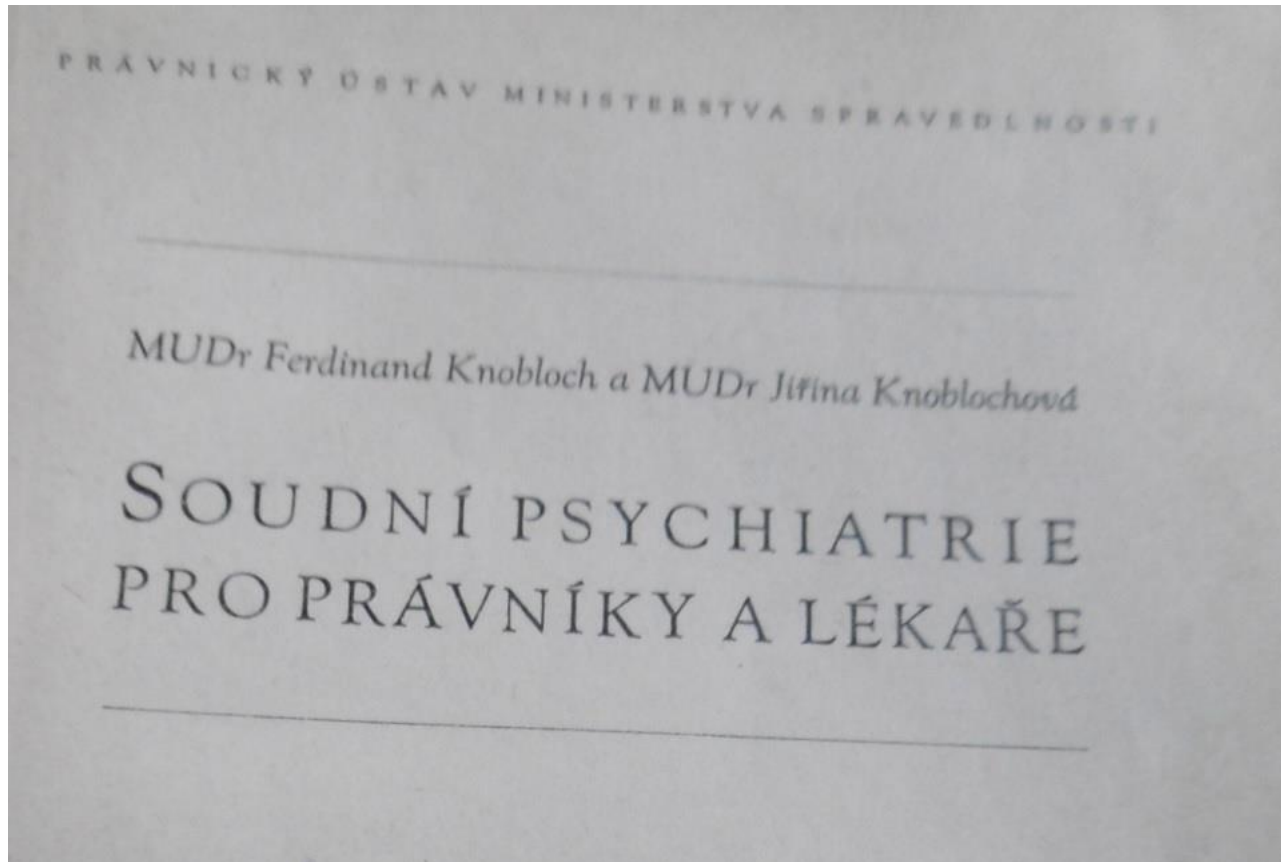

Posun od vnímání násilného kriminálního chování jako biologicky nebo tělesně podmíněného fenoménu (organické onemocnění mozku, tělesná konstituce) v 50. letech ke studiu abnormálních a psychopatických osobností v 60. letech, jejichž kriminální chování bylo studováno i v rámci různých sociálních faktorů (postavení v rodině, alkoholismus, násilí v rodině apod.)

- Jaké politické a společenské souvislosti zapříčinily tuto proměnu vnímání násilného chování? A jak toto psychiatrické vědění ovlivnilo kriminální politiku komunistického státu v období stalinismu a destalinizace?

Postavení soudní psychiatrie v Československu po roce 1948

F. Knobloch, J. Knoblochová: Soudní psychiatrie pro právníky a lékaře. Praha: Orbis 1957

Serbského institut v Moskvě

Soudní psychiatrie a definice „nepříčetnosti“ v trestním zákoníku z roku 1950

„Kdo pro duševní poruchu nemohl v době činu rozpoznat, že jeho jednání je pro společnost nebezpečné, nebo ovládat své jednání, není za takový čin trestně odpovědný“

(Čs. Trestní zákoník, 1950, §11)

„Proto nepříčítá se konání neb opominutí za zločin:

a) když pachatel zcela zbaven jest užívání rozumu;

b) když skutek při střídavém pomnutí smyslů vykonán byl v čase, pokud pomnutí trvalo,“

(Trestní zákon, 1852, §2)

„(...) it must be clearly proved that, at the time of the committing of the act, the party accused was labouring under such a defect of reason, from disease of the mind, as not to know the nature and quality of the act he was doing; or if he did know it, that he did not know he was doing what was wrong“

(M'Naghten rules, Learning Forensic Assessment : Research and Practice, edited by Rebecca Jackson, and Ronald Roesch, Taylor & Francis Group, 2015, s. 98)

“My client pleads insanity, Your Honor. He must be insane, he paid me in advance.”

(Zdroj:

https://www.cartoonstock.com/directory/i/insanity_plea.asp)

Násilné chování jako výsledek tělesné konstituce nebo organické poruchy mozku: psychiatrie a kriminalita v 50. letech

Příklad 1. Násilí v domácím prostředí

(diagnóza: psychopatická konstituce se sklonem k agresivnímu jednání)

Příklad 2. Násilí v domácím prostředí

(diagnóza: skleróza mozkových cév s počínající arteriosklerotickou demencí,
psychopatická konstituce)

Dopady války na duševní zdraví člověka pohledem (čs.) psychiatrie

- J. Stuchlík, „Válka a duševní zdraví“ (1946, Zdravotnické revue)
- Důraz na silnou „konstituční odolnost“ zdravých jedinců
- Středoevropský kontext: demobilizování vojáci v poválečném Německu pohledem německé psychiatrie

„Neexistují žádné specifické válečné neurózy a válečné psychózy, ale psychopatické predispozice, konkrétně úzkostné a slabé povahy, které často podléhají náporu hrůz a zvěrstev moderní války.“

(R.Gaupp, přednosta psychiatrické kliniky v Tübingenu, 1940, citováno podle: S. Goltermann: Die Gesellschaft der Überlebenden: deutsche Kriegsheimkehrer und ihre Gewalterfahrungen im Zweiten Weltkrieg, 2011)

Násilné chování jako výsledek abnormální osobnosti: psychiatrie a kriminalita v 60. letech

- Recidiva a psychopatie: nová „hrozba“ socialistické společnosti?

„Kriminální recidiva je problém, který nás nejvíce tíží a který pokládáme v rámci bezpečnostní politiky v současné etapě vývoje československé společnosti za nejdůležitější.“

(J.Kudrna, III. Mezinárodní kriminalistické symposium, in. Kriminalistický sborník, 1965, roč. IX/14, s. 706)

„Pro psychiatry jsou ve velmi úzkém vztahu, ne-li totožném, pojmy recidivismus a psychopatie.“

(J. Duba, Příspěvek k problematice osobnosti recidivistů, in. Aktuální problémy soudní psychiatrie, 1971, ed. Svatopluk Stuchlík, s. 71)

Násilné chování jako výsledek abnormální osobnosti: psychiatrie a kriminalita v 60. letech

➤ Obraz „kriminálního psychopata“ v čs. psychiatrickém věděni

První celostátní čs. výzkum recidivistů (1961)

Psychopatie -antisociální -nezdrženlivý -impulsivní	Poruchy intelektu -lehčí poruchy intelektu (debilita)	Alkoholismus
--	--	--------------

- Různé definice psychopatie:
- „porušení dynamické rovnováhy osobnosti“ (Zd. Mysliveček)
 - „abnormální rysy, které nejsou podmíněny jiným stavem a které trvají od mládí“ (I. Horvai)

Zdroj: M. Dufek: Soudní psychiatrie pro právníky a lékaře
vysokoškolská učebnice, Praha: Orbis, 1976, s. 226)

Klasifikační schéma psychopatie (podle I.Horvai, Psychopatie, Praha: SZN, 1966)

- Psychopatie charakterizované dominancí poruch pudů a emoci
 - depresivní, hypersenzitivní, astenická, cykloidní, hypertymní, výbušná, sexuální deviace
- Hysterická psychopatie
- Psychopatie s poruchami převládajícími ve volní sféře
 - nestálá, nezdrženlivá, bažící po sebeuplatnění
- Schizoidní psychopatie
- Psychopatie psychastenická
 - pedantní, anankastická
- Psychopatie s trvale dominujícím změřením
 - fanatici, kverulanti, paranoidní

Násilné chování jako výsledek abnormální osobnosti: psychiatrie a kriminalita v 60. letech

➤ Příklad 1. Pokud o dvojnásobnou vraždu

„Psychopat se schizoidními rysy“

➤ Příklad 2. Znásilnění a vražda

„Psychopat s asociálními rysy, citovou chladností a sklony k násilnému a sadistickému jednání“

Závěr: Politické a společenské souvislosti proměny vnímání násilné kriminality

- (a) nutnost vysvětlit nárůst delikvence mladé generace, která již vyrostla v socialistické společnosti,
- (b) zvětšování vlivu expertů na řízení státu a společnosti,
- (c) proměna kriminální politiky státu: od boje proti „třídním nepřátelům“ k postihování různých „antisociálních živlů“.

Děkuji za pozornost

Zdroje a literatura:

Archiv bezpečnostních složek, H 1-4 i.j. 493, Zpráva o situaci na úseku kriminální recidivy, in Materiály z kriminalistické konference o recidivitě a recidivistech, konané ve dnech 29.-31.3.1961.

Československé trestní právo, 1. Obecná část. Praha: Orbis, 1969

Eghigian, Greg. 'The Psychologization of the Socialist Self: East German Forensic Psychology and its Deviants, 1945-1975', German History 22/2004: 181–204.

Duba, Jaroslav. Příspěvek k problematice osobnosti recidivistů, in. Aktuální problémy soudní psychiatrie, 1971, ed. Svatopluk Stuchlík.

Dufek, Miroslav. Soudní psychiatrie pro právníky a lékaře vysokoškolská učebnice, Praha: Orbis, 1976.

Dufek, Miroslav. Soudně psychiatrická expertýza. Sbírka výtahů soudně psychiatrických expertýz. Praha: SPN, 1978.

Kuffner, Karel. Psychiatrie: pro studium i praktickou potřebu lékaře, Díl 1. Část povšechná (Praha: Bursík & Kohout, 1897.

Goltermann, Svenja. Die Gesellschaft der Überlebenden: deutsche Kriegsheimkehrer und ihre Gewalterfahrungen im Zweiten Weltkrieg, 2011.

Knobloch, Ferdinand, Knoblochová, Jiřina. Soudní psychiatrie pro právníky a lékaře. Praha: Orbis, 1957.

Kriminalistický sborník, 1965, roč. IX/14.

Learning Forensic Assessment : Research and Practice, edited by Rebecca Jackson, and Ronald Roesch, Taylor & Francis Group, 2015.

Mysliveček, Zdeněk. Speciální psychiatrie. Praha: Orbis, 1959.

Hádlík, Josef. Repetitorium psychiatrie. Praha: SPN, 1953.

Horvai, Ivan. Psychopatie, Praha: SZN, 1966.

Sommer, Vítězslav et al. Řídit socialismus jako stát. Technokratické vládnutí v Československu 1956-1989. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2019.

Základy kriminalistiky. Praha: Ministerstvo vnitra, Hlavní správa veřejné bezpečnosti, 1954

Zimmermann, Volker, Pullmann, Michal (ed.). Ordnung und Sicherheit, Devianz und Kriminalität im Staatssozialismus Tschechoslowakei und DDR 1948/49-1989 : Vorträge der Tagung des Collegium Carolinum in Bad Wiessee vom 3. bis 6. November 2011.

IMS
FSV UK